

Nepřehlédnutelné změny některých trendů ve sběratelství

Anglický básník John Donne před čtyřmi stoletími napsal slavnou úvahu začínající větou: Člověk není ostrov sám pro sebe... A to platí i filatelisty – a dokonce pro i filatelii jako obor. Všichni jsme součástí něčeho většího, jako jedinci i jako množina jedinců – náš obor filatelie patří do skupiny sběratelských oborů, a co se děje tam, by tedy mělo zajímat i nás.

FRANTIŠEK BENEŠ

Jen málokdo – pokud vůbec někdo – známky sbírá tím prastarým bezelstným způsobem, že by se spokojil jen s upotřebenými, získanými zadarmo z běžné korespondence, které by si pak vyměňoval s kolegy stejného zaměření. Tak to už dávno není a všichni za známky vynakládáme nějaké peníze. Někdo menší, jiný větší, ale pořád to jsou naše peníze (nebo přesněji peníze naší rodiny), a tak bychom se měli zajímat o to, jestli je utrácíme zodpovědně, prostě jestli k té investici přistupujeme tím nejlepším způsobem.

U předmětů sběratelského zájmu hrají roli především tři hlediska – druh té věci (tedy jak je vzácná sama o sobě), pak její pravost a v neposlední řadě její jakost.

První skupina je z dlouhodobého pohledu nejstálější, i když je to samozřejmě relativní – věc vyskytující se i v malém počtu může být „běžná“, pokud se o ni zajímá jen málo sběratelů (například moderní vydání nějaké malé a málo sbírané země, s neatraktivním námětem), zatímco předmět s mnohem četnějším výskytem může být „vzácný“, pokud ho chtějí všichni filatelisté třeba v Číně. A protože vkus a móda se v průběhu doby mění, kdysi vzácný první aršík OSN z roku 1955 je dnes běžný, zatímco kdysi běžný čínský aršík Pivoňky z roku 1964 (sám jsem ho jako kluk měl ve sbírce květin) je dneska vzácný.

Druhá skupina – pravost – do jisté míry rovněž podléhá vývoji v průběhu času, přesněji řečeno může se měnit názor na znalecké výroky v souvislosti s rozvojem poznání. Jde (respektive mělo by jít) ale jen o drobné a okrajové výchytky, způsobené spíše omyly a nekompetentností konkrétních osob-znalců, a nikoli o změny systémové. Prostě co je jednou důvěryhodnými odborníky konsensuálně uznáno za pravé by pravé mělo už zůstat, pokud se proti tomu neukáže zásadní argument.

Nejrozkývanější je nazírání na hledisko třetí – jakost. Ve 20. letech minulého století se z Británie rozšířila móda odstraňovat lep z klasických známek 19. století, které se sběratelům nepříjemně kroutily. To zasáhlo celou Evropu. A o pouhých deset, patnáct let později, tedy ve 30. letech, v Německu obchodníci v zájmu prodeje svých zásob přesvědčili sběratele, že nepoužité poválečné známky se mají sbírat bez nálepky, a protože už je měli všichni přilepené v albech, mají si od nich koupit nové. Naproti tomu v USA mnozí sběratelé na Floridě své známky odmočovali, protože se báli, že jim v tamním vlhkém počasí jinak zhnědnou. S nádechem prezírovosti se tam říkalo – nesbíráme lepidlo, ale známky. Takové nahlížení na jakost lepu dalo název okřídlenému označení „americká kvalita“, s níž jsme se

mohli blíže seznámit u známek, které se k nám z USA začaly ve větší míře vracet po roce 1990. Byl tu tedy propastný rozdíl v přístupu, kdy puntičkářští Němci zcela vážně v katalogích uváděli (a dodnes uvádějí), že cena nepoškozeného a původního lepu tvoří i 95 % z ceny řady známek ze 30. let, zatímco někteří Američané je prostě sbírali i bez lepu. Takový extrémní rozpor je samozřejmě neudržitelný, a protože filatelie je globálním hobby, nemohl pokračovat do nekonečna.

U nás ještě koncem 70. let katalogy Pofis běžně uváděly, že cena známky z údobí ČSR I s jednou malou nálepkou je jen o 10 % nižší než cena stejné známky svěží. A po několika letech trh předvedl, že tento rozdíl je dramaticky větší. Ovšem nešlo o stav setrvalý, a to nejen ve filatelii. Ukázalo se, že na změnu způsobu nahlížení na jakost má velký vliv složení sběratelů, přesněji skokové rozšíření jejich počtu, k němuž z nějakého důvodu dojde. Tito noví sběratelé obvykle ještě nemají vžit striktní pohled na kvalitu, takže jich i relativně malý počet může nezáměrně rozkývat dlouhodobě ustálené cenové poměry.

Názorným příkladem je filokartie, tedy sbírání historických pohlednic. Ještě jako pracovník Pofisu jsem v polovině 80. let měl příležitost hovořit se starými sběrateli a obchodníky, kteří úzkostlivě dbali na hledisko jakosti, jak se to naučili za svých mladých let a pak se tím celý život řídili. A najednou do oboru v 90. letech rázem přibylo mnoho nových sběratelů z řad obyvatel nově vznikajících satelitních městeček rodinných domků, která tehdy vyrostla v sousedství měst a vesnic. Ti se s novým bydlištěm chtěli identifikovat i tím, že začali sbírat místopisné pohlednice, které se k němu vázaly. Neměli s tím moc zkušeností, a tak se k překvapení, zděšení nebo naopak pobavení sběratelů zkušených spokojovali i s velmi nízkou jakostí, za kterou byli ochotni platit neuvěřitelně vysoké ceny. Pohlednice s odtrženou známkou, zlomené, přeložené, počmárané, natržené i jinak poškozené, které bu dřív skončily v levné partii, byly najednou na internetu nabývány a prodávány za desítky a stovky korun! A to i ty z nedávné doby, hlavně že na nich bylo téma, které novousedlíka zajímalo. Tento stav trval léta, řada obchodníků na něm dobře vydělávala, ale zájem postupně slábl, sběratelé se poučili, a tak se požadavky na jakost nakonec vrátily do původních kolejí.

Podobné to bylo v numismatice, toho si všímám, když provádím korektury cenových záznamů mincí v nových vydáních katalogů Pofis. Před několika lety se najednou pronikavě snížily rozdíly v cenách mezi prvními třemi kvalitativními stupni – na trhu se za podobné ceny uplatnilo skoro všechno, jako by do té doby úzkostlivě rozlišované nuance jakosti najednou nehrály skoro žádnou roli. Důvodem byla skutečnost, že v rostoucí

ekonomické nejistotě se do oboru přidal relativně sice nevelký, ale zjevně koupěschopný počet nových zájemců, kteří v počátečním zaujetí nepřikládali jakosti tak velký význam, čímž na čas rozvrátili tradiční pořádky.

A podobný trend lze pozorovat v poslední době i ve filatelii. Kdo sleduje dění na trhu jistě zjistil, že ceny lepších položek dramaticky vzrostly, ale ještě větším překvapením je skutečnost, že v tom jakost hraje jen malou roli. Známky s odstraněnou nálepkou se prodávají za stejnou cenu jako stejné exempláře svěží (někdy i draž), uplatňují se i kusy se zjevně reparovaným nebo dokonce zcela padělaným lepem, známky různě poškozené a opravené, tedy materiál, který kdysi zájmem nalezal jen těžko. I tady je příčina v přílivu koupěschopné poptávky, za kterou stojí stávající i noví sběratelé zneklidnění zprávami o probíhající a do budoucna zjevně ještě silící inflaci, která znehodnocuje úspory. Je však toto nakupování za každou cenu správným řešením? Nejsme přeci na konci května roku 1953, kdy každá neutracená stokoruna = peníze vyhozené z okna. Z fyziky na základní škole si pamatujeme poučku, že tlak budí protitlak, a nejinak je tomu i na trhu sběratelských předmětů. Obecné podceňování hlediska jakosti vyvolává po čase naopak ještě větší důraz na požadavky na kvalitu, což v důsledku znamená, že cena drazě nakoupených známek v nižší jakosti poklesne výrazněji ve srovnání s materiálem bezvadným (možná to nebude tak patrné při srovnání pouhých čísel, ale určitě to bude patrné při srovnání aktuální hodnoty peněz, od níž jsme odečetli inflační znehodnocení).

Ukázat si to můžeme na už zmíněné situaci na numismatickém trhu. Stačila nedlouhá doba – u nás v podstatě jeden rok, a věci se mají zcela jinak. Z USA do Evropy, a tedy i k nám, stále silněji proniká nový trend „bodového“ hodnocení mincí, s bezprecedentně silným důrazem na jakost. Spočívá v tom, že hodnotné mince jsou ve specializovaném ústavu (například Professional Coin Grading Service – PCGS) odborně posouzeny z hlediska jakosti, obodovány, vloženy do plastového pouzdra, které je zapečetěno hologramem, a na základě tohoto hodnocení pak na trhu nabízeny – v podstatě podobně jako to známe u diamantů. A teď pozor – těch jakostních stupňů je *sedmdesát!* Ano, nepřehlédli jste se, *sedmdesát!* To je v oboru, který si kdysi vystačil s nějakými čtyřmi nebo pěti úplná revoluce. Nejvyšším možným stupněm jakosti je MS70, a od něj to pak jde směrem dolů. A trh to bere vážně! Stejná rakouská zlatá stokoruna pak může stát deset tisíc euro, a v uvedeném plastovém pouzdře i třikrát tolik. Osobně si myslím, že je to šílené, a jediní, kdo na tom vydělávají, jsou ty samozvané „certifikační autority“ (posouzení a zabalení je samozřejmě za poplatek), ale co si myslím já není podstatné, podstatné je, jak zareaguje trh.

A protože, jak v úvodu řekl John Donne, nejsme ostrov a vzájemně na sobě závisíme, měli bychom si uvědomit, že podobné trendy se dříve nebo později přelijí z numismatiky do její mladší sestřičky filatelie. I my budeme čelit tlaku na rozšíření dosud jen stručňoučkého kvalitativního rozlišování svěží – s nálepkou – bez lepu – razítkovaná, na systém mnohem podrobnější. Vlastně je to do jisté míry i správné a precedenty z minulosti

známe: naši dávní předchůdci používali květnaté výrazy typu „kabinetní kvalita“, což v různých dobách a souvislostech mělo různý význam, od „pěkný kus“ po eufemistické označené pro mírně poškozenou známku. Právě pro tuto nejednotnost výkladu byl u nás v údobí „budování socialismu“ a snah o rovnostářství ve všem systém klasifikace přehnaně zjednodušen, a teď hrozí, že se kyvadlo přehoupne na druhou stranu, hodnocení jakosti bude mnohem podrobnější, s nepřehlédnutelnými důsledky na cenu konkrétních známek.

První snahy o zavedení obdobného systému hodnocení kvality jako u mincí, nyní i u známek, jsme už ostatně zaznamenali, a to konkrétně v USA. Je tedy jen otázkou času, kdy se přelijí i do Evropy, tedy i k nám.

USA - The PSE Standardized Philatelic Grading Scale

	CENTERING									
	Gen	Sup	VF-Sup	VF	VF-F	F	VG	Aug		
Faultless	100	98	95	90	85	80	75	70	50	30
Extremely Minor Fault	95	90	85	80	75	70	65	40	30	
Very Minor Fault	90	90	85	80	75	70	60	40	30	
Minor Fault	85	85	80	75	70	60	50	40	30	20
Fault	75	75	70	60	50	40	30	20	10	10
Major Fault	70	70	60	50	40	30	20	10	10	10
Severe Fault	60	50	40	30	30	20	20	10	10	5
Ungradable										

GEM - 100	VG/F - 60
Superb - 98	VG - 50
XF/S - 95	G/VG - 40
XF - 90	G - 30
VF/XF - 85	F/G - 20
VF - 80	F - 10
F/VF - 75	P - 5
F - 70	

2017, Schuyler Rumsey Auction, SaFra, sale 72, lot no 262

1893, 1¢ Columbian, o.g., never hinged, large evenly balanced margins and exceptional centering, rich intense color and crisp detailed impression, **Superb**, with only five examples grading higher (all 98J); with 2011 P.S.E. Graded certificate **Superb 98**

Scott No. 230: \$35.

Realized: \$1,350

*Nejnižší a současně nejběžnější a nejlevnější hodnota ze série Kolumbus 1893, s katalogovým záznamem ** 50 ME (= cca 60 USD) má mít díky novému hodnocení jakosti v této „vysoké kvalitě“ cenu více než dvacetkrát vyšší...*

I v tomto případě jde podle mého názoru o naprosto přehnané a hypertrofované postupy, neodvažuju se však nikomu radit je podceňovat. Trh má vlastní rozum a o neúčinnosti snah typu „rozbíjejte stroje“ (známe z dějepisu ze ZDŠ), nebo ve filatelii „lepte klidně dál své svěží známky do alb nálepkami – nesbíráme přece lep“, jsme se my i naši předchůdci dávno – a mnohdy bolestně a za cenu velkých ztrát – poučili.

Jak to ve skutečnosti dopadne vědět snad jen věštcí, a to my nejsme. Proto nezbývá než řídit se zdravým rozu-

mem a věnovat pozornost trendům, jak se projevují nejen ve filatelii, ale i v příbuzných oborech. Já se řídím jednoduchou zásadou, kterou lze snadněji než na známkách ukázat na celistvostech. Běžné stopy poštovní přepravy sice jakost dopisu snižují, ovšem ne tak výrazně jeho cenu. Naproti tomu obdobná poškození vzniklá mimo poštovní přepravu, tedy před jejím započetím nebo častěji až po jejím ukončení (třeba nešetrné otevření obálky) cenu snižují výrazněji. U známek pak v mých očích malá kultivovaná nálepka není poškozením známky, ale jde jen o odlišnou jakostní skupinu se samostatným cenovým sloupcem v katalogu. Naproti tomu odstraněná nálepka, zejména „mokrou cestou“, tedy jejím navlhčením a poté sejmutím, s nepochybnou stopou po namočení lepu, je už jasným poškozením se všemi cenovými důsledky.

A to je klíč ke všemu. Nebojme se kupovat známky „s jednou hvězdičkou“, a dokonce i známky s odstraněnou nálepkou nebo známky bez lepu či s lepem paděláním. Proč ne? Ovšem věci musejí být nazvány pravým jménem a nesmějí být vydávány za to, co nejsou. Známká s nálepkou nemůže stát stejně jako exemplář zaručeně svěží (což se nyní leckdy děje), a známka s nálepkou odstraněnou musí být nutně levnější než stejný exemplář s malou nálepkou původní. Podobně známka s lepem padělaným je vlastně bez původního lepu, a tolik také musí stát – ergo mnohem méně než známka s nálepkou. Pokud si toto osvojíme, nemusíme se bát mnohem podrobnější klasifikace jakosti, kterou se našemu oboru podnikavci nepochybně budou snažit vnutit.

Na závěr jeden příklad „americké“ kvality, na němž si můžeme ukázat, jak rozdílný přístup k jakosti známek relativně nedávno panoval – a do jisté míry panuje dosud – na opačné straně světa. V srpnové Filatelii jsme psali o moderní raritě z oblasti „polární“ filatelie – vzácném chybotisku 6 d H.M.S. Glasgow z Falklandských ostrovů. Uváděli jsme, že z původních pěti tuctů jich dosud bylo nalezeno jen dvacet, z toho dva že se nacházejí ve sbírkách českých filatelistů. To už ale není pravda – teď už jsou u nás dokonce tři! Nejnovější exemplář pochází rovněž ze Spojených států a je k němu připojen dopis šťastného objevitele, který jej nalezl v roce 1971 v kolování, přehlédnutý ve výběrovém sešitu Americké filatelistické společnosti. Ten zjevně obsahoval běžné známky, které byly (jak tam tehdy bylo zvykem) připevněny filatelistickou nálepkou – i když v popsaném případě šlo o neupotřebenou známku s původním lepem, tehdy vlastně novinku, pouhých sedm let po jejím vydání. Tento stav byl v USA prostě považován za normální. Po odhalení, že jde o chybotisk, a tedy raritu (nyní má katalogový záznam 40.000 liber), se další majitelé tuto skutečnost nepokusili „napravit“ opravou lepu, ale otevřeně věc uvádějí v popisu známky. V Evropě by u takto moderního vydání nad nálepkou řada sběratelů ohrovovala nos. To by ale mohli nad levňoučkými sestřičkami ze stejné série, ve standardní podobě. U takovéto rarity prostě musíme přijmout její stav, jaký je, jako součást jejích „filatelistických“ osudů, vyplývající z tehdy a tam uznávaných a používaných postupů a standardů.¹⁾

8 Thomas St.
Springvale, Maine 04083
April 23, 1971

The stamp inclosed herewith came into my possession on April 22, 1971, when it came to me in a circuit book of the American Philatelic Society. It came mounted in space no. 158 of page 14 of APS book no. 56003 (which should be capable of confirmation from APS microfilm records), and was included as a member of the Falkland Islands Battle Anniversary set, Scott no's. 150-153. My APS stamp was affixed in the appropriate space as the purchaser of the set.

This stamp is printed with the normal frame of Scott's 151, but with the center design of Scott's no. 150, the 23d. denomination of the set. The normal center design of #151 is an engraving of H.M.S. Kent, while this stamp and the 23d (#150) show H.M.S. Glasgow, another ship which took part in the battle.

At the time that this is written this is, to the best of my knowledge, the third copy of this stamp to be identified. The first copy to come to light was described in an article on page 352 of "Stamps", issue of February 14, 1970. It was subsequently publicized somewhat in other philatelic publications, and was exhibited at "PHILLYMPIA", the London International Philatelic Exhibition, in September 1970, where I personally saw it. It was then the only known copy. A mention of a second copy is made, without any details, in the Newsletter of the Falkland Island Study Group, issue #6 (December 1970) page 2. It is believed at this writing that only one sheet of this error was ever printed, which would establish the maximum number of copies existing as sixty.

At the time of this writing this stamp must be considered to be a major rarity, but as no copies have come on the market so far as I know, no real value can be placed on it. Its eventual value will depend on the number of copies which are found, but it should always be of considerable value.

Zadní strana falklandského chybotisku se stopou po nálepkě, kterou byla připevněna ve výběrovém sešitu.

Touto úvahou jsem chtěl upozornit, že nás z hlediska posuzování jakosti známek zřejmě čekají velké změny. Proto je dobré se na ně připravit, abychom jednou nelitovali neuváženě vynaložených peněz za jakost, kterou koupený materiál nevykazuje, a na straně druhé nelitovali, že jsme z přehnané opatrnosti nevyužili výhodnou nabídku na nákup známek v nižší jakosti, pokud byla správně deklarována a cena jí spravedlivě odpovídala. Stará zkušenost přitom praví, že nejhorším rádcem je v této souvislosti nekritická touha, a naopak nejlepším vlastní zdravý rozum.

A na úplný závěr malá poznámka. Bylo by krásné, kdyby na Polárním salonu liberecké výstavy nebyl vystaven jen jeden avizovaný exemplář falklandského chybotisku, ale rovnou všechny tři z českých sbírek! Ať svět žasne!

¹⁾ Většina z té zhruba dvacítky dosud známých kusů chybotisků je uváděna s popisem „se stopou po nálepkě“, což výstižně ukazuje, jak k jakosti lepu v 60. a 70. letech přistupovali američtí sběratelé a obchodníci.